

ПРЕТВАРАЊЕ ДРУШТВЕНЕ У ДРУГЕ ОБЛИКЕ СВОЈИНЕ У ЗАПАДНО-БАЧКОМ ОКРУГУ

Горан Маринковић¹

Милан Трифковић²

Јелена Лазић³

Жарко Несторовић⁴

UDK: 332.01.3(497.113)

DOI:10.14415/konferencijaGFS 2016.101

Резиме: Промена политичких и економских система и транзиција из социјалистичког модела друштвеног у садашњи капиталистички модел приватног или (мање) државног власништва на пољопривредном земљишту, своју експанзију у нашој земљи доживела је допуном и доношењем низа закона, после 2000. године. У овом раду је представљено истраживање облика својине у Западно-бачком округу за период 2008.-2014. година, са посебним акцентом на друштвеној својини. На основу података добијених кроз истраживање, извршена је упоредна анализа претварања друштвене у друге облике својине на пољопривредном земљишту на територији поменутог округа.

Кључне речи: друштвена својина, приватна својина, транзиција

1. УВОД

Друштвена својина [1], као што и сам назив каже, јесте својина друштва, односно заједничка својина свих становника дате друштвене заједнице – по правилу читаве земље, али делимично и покрајине, региона, општина и слично.

Међутим, пошто је друштво апстрактна категорија, као субјекти друштвене својине појављују се сви припадници тог друштва (грађани, становништво), који добра у друштвеној својини могу на неки начин да употребљавају и њиме располажу. Ако је нека ствар у друштвеној својини то значи да је подједнако доступна свим субјектима датог друштва.

Према [2], једно од најважнијих питања промена, у земљама Југоисточне Европе које су у транзицији, је несумњиво питање својинских односа на пољопривредном земљишту. У данашњим условима, концепт друштвеног модела својине, који је настао као последица друштвеног уређења у нашој земљи, где је својина „свачија и ничија“, постао је бесмислен и потпуно превазиђен. Из тих разлога процес

¹ Др Горан Маринковић, дипл инж геод., Факултет техничких наука Нови Сад, e-mail: goranmarinkovic@uns.ac.rs

² Проф. др Милан Трифковић, дипл инж геод., Грађевински факултет Суботица, e-mail: milantri@eunet.rs

³ Јелена Лазић, магистар инж геод., Факултет техничких наука Нови Сад, e-mail: lazicjelena91@gmail.com

⁴ Жарко Несторовић, дипл инж геод., ХЕ Ђердап, e-mail: nzarko07@gmail.com

транзиције нема алтернативу, и он, у суштини представља снажан економски и политички процес са коренитим променама у свим сферама привредног и друштвеног живота. Основни циљ оваквог процеса трансформације је стварање ефикаснијег привредног система, успостављање владавине тржишта, либерализација услова привређивања и реформа својинских односа.

Предмет истраживања у овом раду је реформа својинских односа на пољопривредном земљишту, што заправо представља актуелан проблем који, више од две деценије, постоји у земљама Југоисточне Европе, па и у нашој земљи. Истраживање је обухватило начин настанка и престанка друштвене својине, као и прикупљене податке о облицима својине на пољопривредном земљишту у општинама Апатин, Кула, Оџаци и Сомбор, које се налазе у Западно-бачком округу.

Основни и примарни циљ истраживања у овом раду је да се на основу упоредне анализе стања друштвене својине, односно њеног претварања у друге облике на подручју Западно-бачког округа у периоду 2008.-2014, утврди у којој мери је процес реструктурирања власничких односа на пољопривредном земљишту успешно спроведен.

2. НАСТАНАК ДРУШТВЕНЕ СВОЈИНЕ

Друштвена својина, у Републици Србији, настала је низом мера које је држава спроводила после Другог светског рата. У најзначајније мере које су спроведене спадају аграрна реформа, национализација и конфискација.

У периоду од 1945. до 1962. године, донесено је више од четрдесет закона, чијом применом је друштвена својина настајала на нашим просторима [3].

2.1 Аграрна реформа

Основни задатак аграрне реформе је према [4], био да измени и смањи, из социјалних и националних обзира, однос између малих и великих поседа, на начин да се велики поседи парцелишу и деле у корист малих. Аграрна реформа као једна од аграрних операција, која се обично проводи плански на читавој територији државе, према претходно усвојеном аграрном закону, је мера државне власти чија реализација има за циљ „поправку“ друштвено привредног положаја земљорадника са малим поседима или без њих.

Аграрна реформа и колонизација, озбиљних размера, спроведене су у бившој Југославији после Другог светског рата, у периоду 1945-1948. године. Тада је, према [5], формиран земљишни фонд од преко 1,5 милиона хектара земље која је одузето од физичких и приватних правних лица и прерасподељена сељацима (аграрним интересентима) до одређеног својинског цензуса земље, државним предузећима, пољопривредним комбинатима и задругама.

2.2 Национализација

Национализација је прелаз приватне имовине, непокретности, покретних ствари и права, у друштвену својину, уз прописану симболичну накнаду, или без накнаде. То је привредно-политичка мера која је након 1945. године у Србији имала за циљ

заснивање и јачање тзв. општенародне и државне својине и социјалистичке привреде и зато се, пре свега, односила на одузимање непокретности од приватних лица и подржављење имовинских целина као што су била приватна предузећа, банке, радње и др., на основу прописа донетих 1946. и 1948. године, као и на одузимање приватних стамбених и пословних зграда, станова, пословних просторија и грађевинског земљишта (1958. године). Национализација, као мера подржављења привредног сектора, према [6], није специфичност Србије и Југославије, јер је позната вековима. Тако, нпр. у Француској „национализација“ почиње већ 1818. године када држава преузима неколико рудника и нафтних компанија. Између два светска рата национализована је француска железница, а након 1945. године великим пројектом национализације обухваћене су велике компаније: Агенција Франс Пресс, Аир Франце, више банака, осигуравајућих предузећа и рудника угља, аутомобилска фирма Рено и др. У периоду после 1980. године у Француској је национализован банкарски сектор и неколико већих индустријских групација. Национализација је позната и у Енглеској и у другим земљама. Тако, почетком 2011. године Боливија је најавила стопостотну национализацију електропривреде и др. У Европи се користи израз „национализација“, док у неким земљама, за исти процес користе и други, описни или симболички називи, као „народизација“ у Шри Ланки, „економска демократизација“ на Јамајци и Костарици, „народни капитализам“ у Чилеу, „декорпорација“ у Мексику, „индустријски прелаз“ у Боливији, „трансформација“ у Тајланду и др. Карактеристично је да се национализација у Европи, а већином и у другим државама, спроводи тако што држава преузима одређене индустријске или финансијске секторе, а власницима исплаћује одговарајућу правичну накнаду. У Србији и Југославији национализација није праћена исплатом накнаде, мада је иста била предвиђена прописима о национализацији [7].

2.3 Конфискација

Конфискација је одузимање, без накнаде, на основу кривичних и административних прописа, непокретних и покретних ствари у приватној својини и њихов прелаз у општенародну, односно друштвену или државну својину. Конфискација је споредна казнена санкција која се изриче уз главну казну. Била је позната још у робовласничком друштву као израз демонстрације власти, силе и моћи државе над приватним добрима. Као споредна кривична санкција била је позната у Југославији све до 1992. године, када је укинута новелом Кривичног закона СФРЈ. Према [8], конфискација је била важан метод подржављења приватне својине у Србији након Другог светског рата. Када је казну конфискације изрицао кривични суд, она је уз осуду на одређену казну, била споредна казна, а у случају административног прекршаја због повреде царинских, девизних, пореских и др. прописа, казна конфискације је била главна казна.

3. ПРЕСТАНАК ДРУШТВЕНЕ СВОЈИНЕ

У септембру 2011. године усвојен је “општи” Закон о враћању одузете имовине и обештећењу, који је кровни и завршни пропис у области денационализације у

Србији. Пре доношења и усвајања овог, на снази и у употреби су били следећи закони [3]:

1. Закон о начину и условима признавања и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа («Службени гласник РС», бр. 18/1991, потом коригован у бр. 20/1992, са Уредбом за спровођење тог закона - «Службени гласник РС», бр. 41/1991 и 44/1991 «Службени лист ФНРЈ», бр. 22/1953, «Службени лист СФРЈ», бр. 10/1965, «Службени гласник СРС», бр. 51/1971 и 52/1973, и «Службени лист САПВ», бр. 26/1972).
2. Уставни закон о допуни Уставног закона за спровођење Устава Републике Србије («Службени гласник РС», бр. 50/1992).
3. Закон о враћању утрина и пашњака селима на коришћење («Службени гласник РС», бр.16/1992).
4. Закон о условима и начину враћања имовине стечене радом и пословањем задруга после 1. јула 1953. године («Службени гласник РС», бр.46/1990).
5. Закон о планирању и изградњи из 2003. године («Службени гласник РС», бр. 47/2003 и 34/2006).
6. Закон о планирању и изградњи из 2009. г. са изменама и допунама из 2011. године.
7. Закон о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама усвојен је 25. маја 2006. године, ступио на снагу 10. јуна 2006. године, а примењује се од 1. октобра 2006. године и то искључиво на цркве, верске заједнице, њихова друштва и задужбине.

4. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО. ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА ЗА ЕКСПЕРИМЕНТ

Истраживачки део у овом раду се односи на облике својине на пољопривредном земљишту у Западно-бачком округу [9], односно општинама Апатин, Кула, Озаци и Сомбор, и састоји се од два сегмента. Први сегмент се односи на облике својине у поменутим општинама, закључно са стањем на крају 2008. године, док се други део односи на стање на крају 2014. године.

Истраживање је обухватило облике својине на пољопривредном земљишту у 36 катастарских општина поменутог округа, са посебним акцентом на друштвеној, државној и приватној својини.

У току истраживања је прикупљен огроман број података, због чега их овде није могуће представити. Део систематизованих података, који су кориштени за анализу, биће изложен у наставку текста, у наредном поглављу.

5. ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ ДЕО. АНАЛИЗА И РЕЗУЛТАТИ

Упоредном анализом обухваћени су резултати, који су добијени појединачним анализама општина Апатин, Кула, Озаци и Сомбор, односно стање облика својине

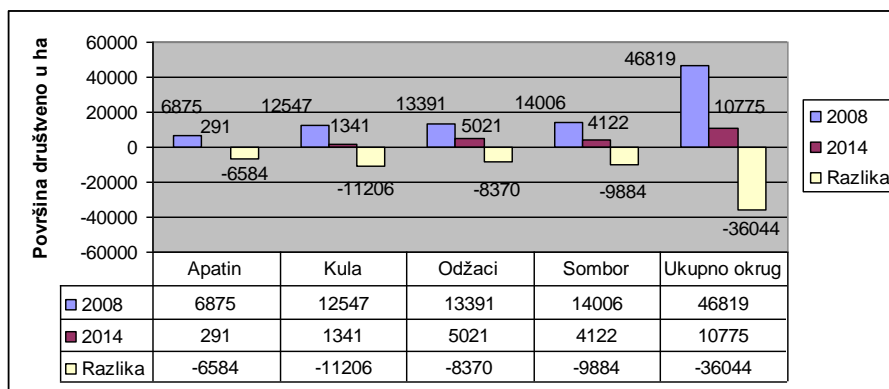
на пољопривредном земљишту у Западно-бачком округу. Анализом су обухваћени следећи параметри:

- промена површине друштвене својине у периоду 2008.-2014.,
- промена површине приватне својине у периоду 2008.-2014.,
- промена површине државне својине у периоду 2008.-2014.,

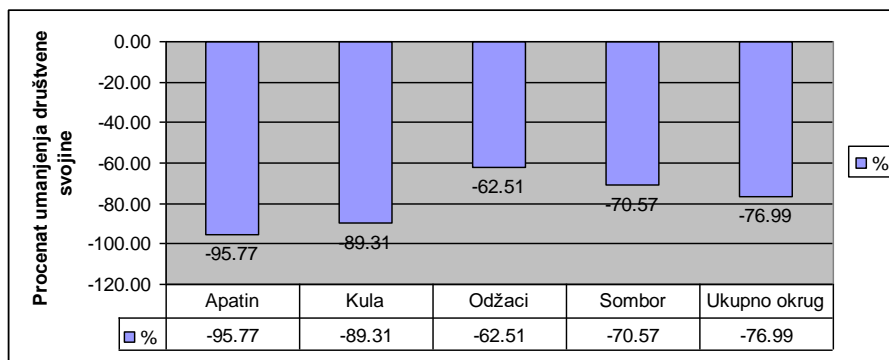
У табели 1. су приказане промене друштвене својине по анализираним општинама у поменутом периоду, док је графички приказ дат на дијаграмима, презентованим на сликама 1. и 2.

Табела 1. Преглед промена друштвене својине у Западно-бачком округу

КО	2008	2014	Разлика	%
Апатин	6875	291	-6584	-95.77
Кула	12547	1341	-11206	-89.31
Оџаци	13391	5021	-8370	-62.51
Сомбор	14006	4122	-9884	-70.57
Укупно округ	46819	10775	-36044	-76.99

Слика 1. Дијаграм промена друштвене својине у Западно-бачком округу

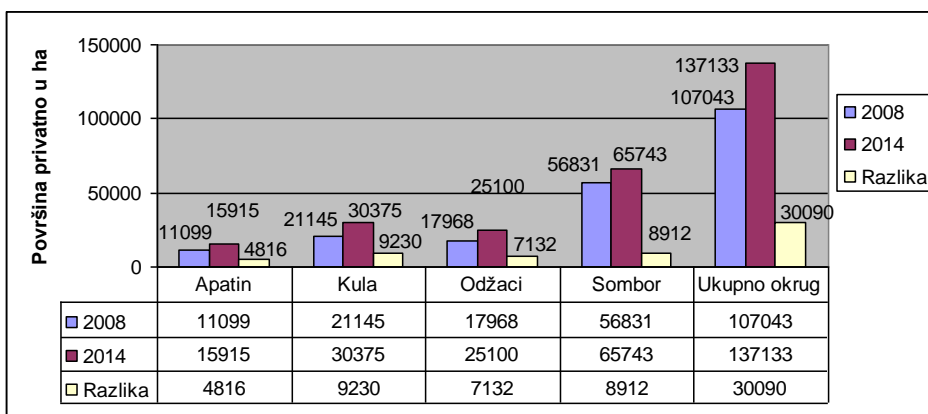

Слика 2. Дијаграм промена друштвене својине у Западно-бачком округу у %

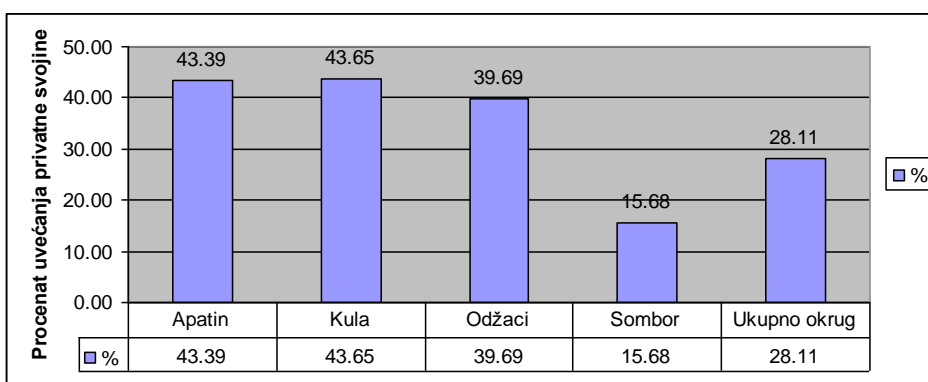
У табели 2. су приказане промене приватне својине по анализираним општинама у поменутом периоду, док је графички приказ дат на дијаграмима, презентованим на сликама 3. и 4.

Табела 2. Преглед промена приватне својине у у Западно-бачком округу

КО	2008	2014	Разлика	%
Апатин	11099	15915	4816	43.39
Кула	21145	30375	9230	43.65
Оџаци	17968	25100	7132	39.69
Сомбор	56831	65743	8912	15.68
Укупно округ	107043	137133	30090	28.11

Слика 3. Дијаграм промена приватне својине у Западно-бачком округу

Слика 4. Дијаграм промена приватне својине у Западно-бачком округу у %

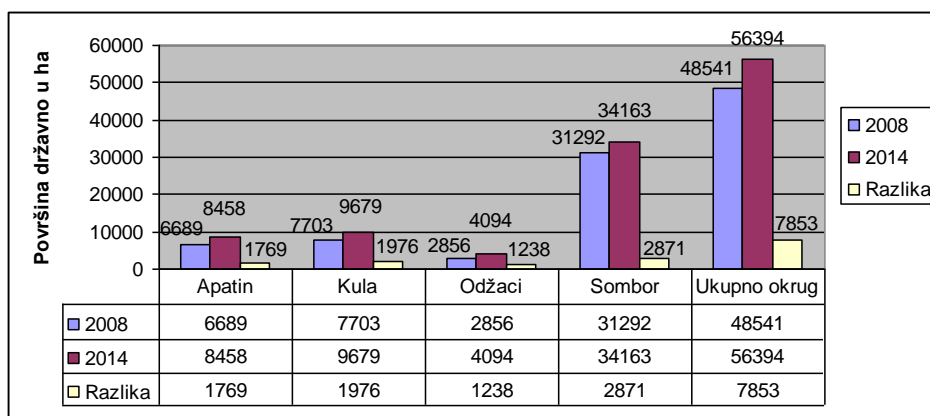
4. МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА

Савремена достигнућа у грађевинарству 22. април 2016. Суботица, СРБИЈА

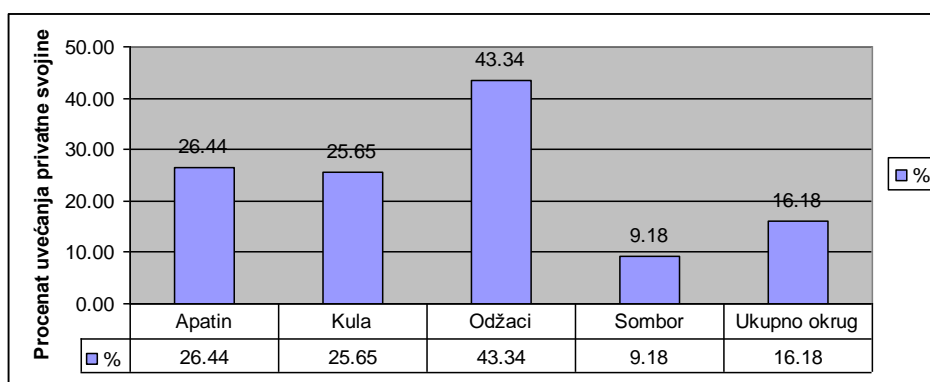
У табели 3. су приказане промене државне својине по анализираним општинама у поменутом периоду, док је графички приказ дат на дијаграмима, презентованим на сликама 5. и 6.

Табела 3. Преглед промена државне својине у Западно-бачком округу

КО	2008	2014	Разлика	%
Апатин	6689	8458	1769	26.44
Кула	7703	9679	1976	25.65
Оџаци	2856	4094	1238	43.34
Сомбор	31292	34163	2871	9.18
Укупно округ	48541	56394	7853	16.18

Слика 5. Дијаграм промена државне својине у Западно-бачком округу

Слика 6. Дијаграм промена државне својине у Западно-бачком округу у %

6. ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу анализе података презентованих у поглављу 5. може се констатовати да је највећа промена својине на друштвеном земљишту забележена у Општини Апатин (96 % - 6584 ha), док је најмања промена забележена у Општини Оџаци (63 % - 8370 ha). У Општини Кула, површина земљишта у друштвеној својини се смањила за 11206 ha или 89 %, док је у Општини Сомбор забележено смањење за 9884 ha или 71 %. Посматрајући читаву територију Западно-бачког округа, друштвена својина је реструктурирана на површини од 36044 ha, што представља 77 % од укупне друштвене својине из 2008. године. На основу изложеног, може се закључити да процес претварања друштвене у друге облике својине у Западно-бачком округу, у периоду од 2008. до 2014. године, није у потпуности успешно спровођен, јер је у друштвеној својини остало 23 %, што представља нешто мало мање од једне четвртине пољопривредног земљишта.

Површина земљишта у приватној својини, највише је повећана у Општини Кула, и то за 44 % (9230 ha), док је најмање повећање забележено у Општини Сомбор од 16 % (8912 ha). У Општини Апатин површина земљишта у приватној својини се повећала за 43 % (4816 ha), док је у Општини Оџаци забележено повећање за 40 % (7132 ha). Посматрајући читаву територију Западно-бачког округа, приватна својина је повећана за површину од 30090 ha, што представља повећање за 28 %, у односу на стање из 2008. године.

Површина земљишта у државној својини, највише је повећана у Општини Оџаци, и то за 43 % (1238 ha), док је најмање повећање забележено у Општини Сомбор од 9 % (2871 ha). У Општини Апатин површина земљишта у државној својини се повећала за 26 % (1769 ha), док је у Општини Кула забележено повећање, такође за 26 % (1976 ha). Посматрајући читаву територију Западно-бачког округа, државна својина је повећана за површину од 7853 ha, што представља повећање за 16 %, у односу на стање из 2008. године.

Циљ истраживања у овом раду је био да се на територији Западно-бачког округа утврди, у којој мери су поменути закони успешно спровођени, односно колико је пољопривредног земљишта претворено из друштвене у друге облике својине.

На основу извршених анализа у разматраним општинама, намеће се као закључак да је процес претварања друштвене у друге облике својине у великој експанзији, али да ипак није завршен до краја. Наиме, од укупно 46819 ha друштвене својине у Западно-бачком округу на крају 2008., у друге облике својине, до краја 2014. године је претворено 36044 ha или 96 %. Процес претварања преосталог пољопривредног земљишта од 10775 ha или 4 %, следи у наредним годинама.

У вези са тим, отвара се и питање за будућа истраживања: „Какво је стање друштвене својине у осталим деловима Војводине, а нарочито у централним деловима Републике Србије?!“ Требало би извршити и додатну анализу како узрока, тако и последица, уопште формирања и постојања друштвене својине у нашој земљи и у другим европским и светским државама.

Такође, треба „преиспитати“ и законску регулативу која се односи на пољопривредно земљиште уопште и облике својине на њему.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Шошкић Б.: Друштвена својина и модели њене трансформације, ЛУЧА XII/1-2, стр. 92-101, 1995.
- [2] Маринковић Г.: Стварање државне и друштвене својине на подручју Србије и бивше Југославије, Зборник радова Грађевинског факултета Суботица, Бр. 21, стр. 135-147, ИССН 0352-6852, УДК: 332.33 (497.11), 2012
- [3] Закон о враћању одузете имовине и обештећењу, ("Сл. гласник РС", бр.72/2011, 108/2013, 142/2014 и 88/2015 - одлука УС)
- [4] Миладиновић М.: "Катастар непокретности", Грађевински факултет, Београд, 2004.
- [5] Трифковић М., Нинков Т., Маринковић Г.: „Комасација“, ФТН издаваштво, Нови Сад, 2013.
- [6] Брдар Н.: Претварање друштвене у друге облике својине на пољопривредном земљишту, Мастер рад, Факултет техничких наука, Нови Сад, 2015.
- [7] Брдар Н., Маринковић Г., Трифковић М.: Претварање друштвене у друге облике својине на пољопривредном земљишту, Зборник радова Факултета техничких наука Бр. 1/2016, Нови Сад, 2016.
- [8] Дамјановић Т., Бенка П.: Основе уређења и заштите земљишне територије и поседа у Србији, Нови Сад, Пољопривредни Факултет Универзитета у Новом Саду, 2011, ИСБН 978-86-7520-211-0, УДК: 528.4(497.11) 626.8(497.11)
- [9] Републички геодетски завод: Подаци о облицима својине на пољопривредном земљишту Западно-бачког округа за период 2008.-2014.

TRANSFORMATION PUBLIC IN OTHER FORMS OF OWNERSHIP IN WEST BAČKA DISTRICT

Summary: Changing political and economic system and transition the socialist model of society in the current capitalist model of private or (Less) public ownership of agricultural land, its expansion in our country experienced the amendment and adoption of a numbers of laws, after 2000 year. In this work, a research form of ownership in West Bačka district for the period 2008 to 2014. years, with special accent on public ownership. Based on data obtained through research, the comparative analysis of conversion to other forms of public ownership of agricultural land in the territory of the said district.

Key words: *public property, private property, transition*